

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

19. april 2007*

I sag C-282/05 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i Domstolens statut, iværksat den 12. juli 2005,

Holcim (Deutschland) AG, tidligere Alsen AG, Hamburg (Tyskland), ved
Rechtsanwälte P. Niggemann og F. Wiemer,

sagsøger,

den anden part i appelsagen:

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved R. Lyal og G. Wilms, som
befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt i første instans,

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, C.W.A. Timmermans, og dommerne P. Küris, J. Makarczyk, L. Bay-Larsen og J.-C. Bonichot (refererende dommer),

generaladvokat: P. Mengozzi
justitssekretær: R. Grass,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 11. januar 2007,

afsagt følgende

Dom

- 1 Under appelsagen har Holcim (Deutschland) AG nedlagt påstand om ophævelse af dommen afsagt af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans den 21. april 2005, Holcim (Deutschland) AG mod Kommissionen (sag T-28/03, Sml. II, s. 1357, herefter »den appellerede dom«). Ved denne dom frifandt Retten Kommissionen for Holcims påstand om erstatning af det tab, selskabet hævdede at have lidt ved afholdelsen af omkostninger til stillelse af en bankgaranti med henblik på at udsætte betalingen af en bøde, selskabet blev pålagt ved Kommissionens beslutning 94/815/EF af 30. november 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (sag IV/33.126 og 33.322 — Cement) (EFT L 343, s. 1, herefter »cementbeslutningen«), hvilken beslutning efterfølgende blev annulleret ved Rettens dom af 15. marts 2000, Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, den såkaldte »cementdom« (forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T-32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95, Sml. II, s. 491).

Sagens faktiske omstændigheder

- 2 Sagens faktiske omstændigheder er gengivet på følgende måde i den appellerede doms præmis 1-9:
 - »1 Sagsøgeren, selskabet Alsen AG, nu Holcim (Deutschland) AG, som er etableret i Hamburg (Tyskland), driver virksomhed med fremstilling af byggematerialer. Alsen AG blev stiftet ved fusionen i 1997 mellem Alsen Breitenburg Zement- und Kalkwerke GmbH (herefter »Alsen Breitenburg«) og Nordcement AG (herefter »Nordcement«).

- 2 Ved [cementbeslutningen] pålagde Kommissionen Alsen Breitenburg og Nordcement bøder på henholdsvis 3,841 mio. EUR og 1,85 mio. EUR for overtrædelse af EF-traktatens artikel 85 (nu artikel 81 EF).

- 3 Alsen Breitenburg og Nordcement anlagde sag med påstand om annullation af denne beslutning. Disse annullationssøgsmål fik sagsnummer T-45/95 og T-46/95 og blev senere forenet med de sager, som var anlagt af de andre selskaber, der var omfattet af cementbeslutningen.

- 4 På Kommissionens forslag besluttede Alsen Breitenburg og Nordcement at stille bankgaranti, hvorved de undgik at skulle betale de omhandlede bøder øjeblikkeligt. Alsen Breitenburgs bankgaranti blev stillet for perioden fra den 3. maj 1995 til den 2. maj 2000 hos Berenberg Bank, som krævede et årligt gebyr på 0,45%. Nordcement havde for perioden fra den 18. april 1995 til den 3. maj 2000 stillet en bankgaranti hos Deutsche Bank, som krævede et årligt gebyr på 0,375% og et engangsgebyr for oprettelsen på 15,34 EUR. Sagsøgeren har i alt betalt 139 002,21 EUR til bankerne for oprettelse af bankgarantierne.

- 5 Ved [cementdommen] har Retten annulleret cementbeslutningen hvad angår sagsøgeren og pålagt Kommissionen at betale sagens omkostninger.

- 6 I henhold til artikel 91 i Rettens procesreglement og ved skrivelse af 28. september 2001 har sagsøgeren følgelig over for Kommissionen rejst krav

om godtgørelse dels af sagsomkostningerne (navnlig omkostninger til advokatbistand, der beløber sig til 545 000 EUR), dels af de omkostninger, der var forbundet med at stille bankgarantier.

- 7 Ved skrivelse af 24. januar 2002 tilbød Kommissionen sagsøgeren at godtgøre en del af advokatomkostningerne (op til 130 000 EUR), men nægtede at godtgøre omkostningerne til bankgarantier, idet den henviste til retspraksis vedrørende udgifter i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i procesreglementets artikel 91.

- 8 Ved skrivelse af 5. april 2002 gentog sagsøgeren sit krav om godtgørelse af samtlige omkostninger til advokatbistand og bankgaranti. Vedrørende godtgørelsen af omkostningerne til bankgaranti henviste sagsøgeren i denne forbindelse til artikel 288, stk. 2, EF og artikel 233 EF samt til Rettens dom af 10. oktober 2001, Corus UK mod Kommissionen (sag T-171/99, Sml. II, s. 2967), der var blevet afsagt i mellemtiden.

- 9 Ved e-mail af 30. maj 2002 tilbød Kommissionen at betale advokatomkostningerne op til 200 000 EUR. Hvad angår omkostningerne til bankgarantien afslog den på ny at godtgøre disse, idet den fandt, at adgangen til udsættelse af bødebetalingen gennem bankgarantistillelse var valgfri, og at Kommissionen ikke kunne gøres ansvarlig for de omkostninger, der påføres virksomhederne som følge af deres beslutning om at gøre brug af denne mulighed.«

Sagen ved Retten og den appellerede dom

3 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 31. januar 2003 nedlagde sagsøgeren følgende påstande:

— Kommissionen tilpligtes at betale sagsøgeren 139 002,21 EUR med renter 5,75% p.a. fra den 15. april 2000.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

4 Kommissionen nedlagde følgende påstande:

— Afvisning, i det omfang søgsmålet støttes på artikel 233 EF.

— I det omfang søgsmålet støttes på artikel 288 EF:

— afvisning, subsidiært frifindelse, for så vidt det vedrører omkostninger til bankgaranti, som er afholdt før den 31. januar 1998

— i øvrigt frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

5 I sit skriftlige indlæg under sagen nedlagte sagsøgeren derfor følgende påstande:

— Sagen antages til realitetsbehandling, for så vidt den støttes på artikel 233 EF.

— Subsidiært skal søgsmålet, for så vidt det støttes på artikel 233 EF, forstås som et annullations- eller passivitetssøgsmål.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

6 Ved den appellerede dom, som Retten afsagde efter, at den havde hørt parternes mundtlige indlæg og deres besvarelser af Rettens spørgsmål i retsmødet den 10. juni 2004, frifandt Retten Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber.

- 7 For det første afviste Retten sagen, for så vidt som den var støttet på artikel 233 EF.
- 8 Denne konklusion baserede Retten bl.a. på, at EF-traktaten har fastsat et begrænset antal retsmidler, der står til rådighed for borgerne med henblik på, at de kan gøre deres rettigheder gældende. Da artikel 233 EF vedrørende pligten til at gennemføre de foranstaltninger, som er nødvendige til opfyldelse af en dom afsagt af Domstolen, ikke indfører nogen søgsmålsadgang, kan et krav om godtgørelse af omkostninger til en bankgaranti ikke udelukkende støttes på denne traktatbestemmelse. I øvrigt fandt Retten ikke, at stævningen kunne fortolkes således, at der forelå et annullations- eller passivitetssøgsmål, da der i stævningen oprindeligt var nedlagt påstand om erstatning (den appellerede doms præmis 46).
- 9 For det andet fastslog Retten, at i det omfang påstandene var støttet på artikel 288 EF, måtte de delvis afvises, delvis medføre frifindelse.
- 10 Retten bemærkede, som det var gjort gældende af Kommissionen, at påstanden delvis måtte afvises, da erstatningskravet var forældet ifølge artikel 46 i Domstolens statut. Den henviste til, at forældelsesfristen for søgsmål vedrørende Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold ikke kan begynde at løbe, før alle de betingelser, som er en forudsætning for erstatningspligt, er opfyldt (den appellerede doms præmis 59). Den fandt i den foreliggende sag, at disse betingelser var opfyldt på tidspunktet for stillelsen af bankgarantien, da sagsøgeren på dette tidspunkt kunne gøre gældende, at Fællesskabet ifaldt ansvar uden for kontrakt ud fra den opfattelse, at cementbeslutningen var retsstridig (den appellerede doms præmis 63).

Forældelsesfristen blev derfor først afbrudt ved indgivelsen af stævningen til Retten den 31. januar 2003. Retten fastslog derfor i medfør af artikel 46 i Domstolens statut, at erstatningskravet var forældet hvad angår de omkostninger til bankgarantien, som blev afholdt før den 31. januar 1998 (den appellerede doms præmis 74).

- 11 Hvad angår de omkostninger, som blev afholdt efter denne dato, behandlede Retten sagen i realiteten. Den efterprøvede i første omgang, om Kommissionen havde begået en kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten. Retten erindrede om, at den selv havde fastslået i cementdommen, at cementbeslutningen var retsstridig. Den fandt dog, at denne retsstridighed ikke udgjorde en kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten. Ganske vist erkendte den, at Kommissionen ikke havde noget vidt skøn i sagen, hvorfor tilsidesættelsen af fællesskabsretten kunne betegnes som kvalificeret (den appellerede doms præmis 95-100), men de faktiske omstændigheder i cementbeslutningen var overmåde komplicerede. Af disse grunde fandt Retten, at tilsidesættelsen af fællesskabsretten i den foreliggende sag ikke var tilstrækkeligt kvalificeret (den appellerede doms præmis 101-116).

- 12 For det andet undersøgte Retten, om der var årsagsforbindelse mellem Kommissionens adfærd og det påberåbte tab. Den fandt ikke, at der var godtgjort en sådan årsagsforbindelse, da stillelsen af en bankgaranti beroede på sagsøgerens egen, frie beslutning og ikke var en følge af, at Kommissionens beslutning var retsstridig (den appellerede doms præmis 119-131).

- 13 Retten fandt det herefter ikke fornødent at tage stilling til det påståede tab og frifandt Kommissionen.

Retsforhandlingerne ved Domstolen og parternes påstande

- 14 Sagsøgeren har opretholdt de i første instans nedlagte påstande og dermed nedlagt følgende påstande:

- Den appellerede dom ophæves.

- Kommissionen tilpligtes at betale sagsøgeren 139 002,21 EUR med renter 5,75% p.a. fra den 15. april 2000.

- Subsidiært hjemvises sagen til Retten i Første Instans til fornyet afgørelse under hensyn til den retlige prøvelse, som er foretaget af Domstolen.

- Kommissionen tilpligtes at betale alle sagens omkostninger.

15 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Appellen

16 Appellen støttes på tre anbringender. Det første er, at Retten har begået en retlig fejl ved at antage, at det krav, som er rejst under erstatningssøgsmålet i medfør af artikel 235 EF og 288 EF, er delvist forældet. Det andet anbringende er, at Retten har begået en retlig fejl ved at antage, at det er en betingelse for, at Fællesskabet kan ifalde ansvar, at der foreligger en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten. Det tredje anbringende er, at Retten har begået en retlig fejl ved at antage, at der ikke i den foreliggende sag var godtgjort at være årsagsforbindelse mellem cementbeslutningens retsstridighed og afholdelsen af omkostningerne til bankgarantien.

Det første anbringende

Parternes argumenter

- 17 Appellanten har bestridt den vurdering, Retten har anlagt af, hvorledes forældelsesreglerne i artikel 46 i Domstolens statut skal anvendes. Efter appellants opfattelse begyndte forældelsesfristen først at løbe ved afsigelsen af dommen om annullationen af cementbeslutningen. Dette argument støtter appellanten på dommen af 27. januar 1982, Birra Wührer m.fl. mod Kommissionen (forenede sager 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 og 5/81, Sml. s. 85, præmis 10), hvoraf det fremgår, at forældelsesfristen ikke begynder at løbe, før alle de betingelser, som er en forudsætning for erstatningspligten, er opfyldt, og navnlig ikke før det tab, der skal erstattes, er kendt.
- 18 Efter appellants opfattelse var en annullation af cementbeslutningen i den foreliggende sag en betingelse for, at der kunne opstå erstatningspligt.
- 19 Appellanten anfører at have opfyldt en retlig forpligtelse ved stillelsen af bankgarantien, som først ophørte ved annullationsdommen. Efter appellants opfattelse er tabet direkte knyttet til anlægget af annullationssøgsmålet, da det var på grund af det og den omstændighed, at søgsmålet ikke har opsættende virkning, at bankgarantien blev stillet.

- 20 Appellanten finder, at Retten har anlagt et fejlagtigt ræsonnement ved med støtte i dommen af 2. juni 1976, Kurt Kampffmeyer m.fl. mod Kommissionen og Rådet (forenede sager 56/74-60/74, Sml. s. 711), at antage, at appellanten kunne have anlagt erstatningssøgsmålet på tidspunktet for stillelsen af bankgaranti. Efter appellantens opfattelse ville en sådan anvendelse af søgsmålsadgangen efter artikel 288 EF have karakter af magtfordrejning med det formål at omgå betingelserne i artikel 230 EF for at antage et annullationssøgsmål til realitetsbehandling.
- 21 Endelig anfører appellanten, at der ikke, som antaget af Retten, var tale om et vedvarende tab, men at hele tabet indtrådte med stillelsen af bankgarantierne. Der blev kun indgået én kontrakt med bankerne vedrørende garantien. Denne kontrakt var i øvrigt tidsmæssigt begrænset til den periode, retssagen varede, og rentesatserne var fastsat på årlig basis. Der blev derfor ikke foretaget nogen daglig fakturering af bankgebyrerne i forbindelse med disse garantier.
- 22 Subsidiært har appellanten gjort gældende, at forældelsesfristen blev afbrudt ved anlægget af annullationssøgsmålet ved Retten. De faktiske omstændigheder blev først endeligt fastslået inden for rammerne af dette søgsmål, og anlægget af erstatningssøgsmålet afhang i det væsentlige af annullationssøgsmålets udfald.
- 23 Kommissionen har gjort gældende, at Retten har anvendt forældelsesreglerne korrekt. Den anfører herved navnlig, at den retsstridige beslutning er den omstændighed, som har udløst ansvaret.

- 24 Efter Kommissionens opfattelse kan stillelsen af bankgarantierne ikke anses for en retlig forpligtelse, da den beroede på appellantens frie beslutning, idet denne også kunne beslutte at betale bøden. Da Retten annullerede cementbeslutningen, bragte den en forpligtelse til ophør, som ikke bestod. Annullationen udgør derfor ikke den omstændighed, som udløste erstatningsansvaret, men dette udspringer af selve cementbeslutningen.
- 25 Kommissionen fremhæver endvidere, at appellanten havde mulighed for at anlægge erstatningssøgsmålet straks på tidspunktet for stillelsen af garantierne, således som det er fastslået af Retten. Retten har derfor med føje anvendt dommen i sagen Kampffmeyer m.fl. mod Rådet og Kommissionen, da søgsmålene i henhold artikel 230 EF og 288 EF er selvstændige i forhold til hinanden.
- 26 Retten har derfor ikke begået nogen retlig fejl ved at antage, at forældelsesfristen begyndte at løbe på tidspunktet for stillelsen af bankgarantierne.
- 27 Endelig har Kommissionen gjort gældende, at anlægget af annullationssøgsmålet ikke har afbrudt forældelsesfristen, da det udtrykkeligt er fastsat i artikel 46 i Domstolens statut, at denne frist afbrydes ved anlæg af et erstatningssøgsmål. Et annullationssøgsmål kan derfor ikke afbryde forældelsesfristen.

Domstolens bemærkninger

28 Det første anbringende er opdelt i tre led.

Første led vedrørende vurderingen af forældelsesfristens begyndelsestidspunkt

29 Forældelsesfristen for erstatningssøgsmål mod Fællesskabet begynder at løbe, når alle de betingelser, som er en forudsætning for erstatningspligten, er opfyldt, og navnlig når det tab, der skal erstattes, er kendt. I tilfælde, hvor Fællesskabets ansvar udspringer af en generel retsakt, begynder denne forældelsesfrist at løbe, når de skadelige virkninger af retsakten har vist sig.

30 Hvis man antog en anden løsning på dette punkt, ville det være i strid med princippet om søgsmålenes selvstændighed, idet et erstatningssøgsmål derved blev gjort afhængig af udfaldet af et annullationssøgsmål. Denne løsning kan også anvendes på tvister vedrørende individuelle foranstaltninger. I sådanne tvister begynder forældelsesfristen at løbe, når beslutningen har haft virkning over for de personer, som den vedrører.

- 31 I den foreliggende sag havde cementbeslutningen skadelige virkninger over for de tidligere ejere af det appellerende selskab ved, at selskabet blev pålagt en bøde. Ved pålægget af denne bøde havde appellanten mulighed for at stille bankgarantier for at undgå at betale bøden øjeblikkeligt. De skadelige virkninger af cementbeslutningen opstod derfor ikke ved Rettens annullation af beslutningen, således som det hævdes af appellanten. Det var nemlig uden betydning for, at forældelsesfristen begyndte at løbe, at Fællesskabets retsstridige adfærd blev fastslået ved en retsafgørelse.
- 32 Følgelig havde de tidligere ejere af selskabet mulighed for i overensstemmelse med den løsning, Domstolen har angivet i dommen i sagen *Kampffmeyer m.fl. mod Rådet og Kommissionen*, præmis 6, at anlægge sag med henblik på at fastslå Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold, så snart skadens årsag var sikker, dvs. i den foreliggende sag ved stillelsen af bankgarantierne. Dette ville ikke, som hævdet af appellanten, have udgjort magtfordrejning, da erstatningssøgsmålet er selvstændigt i forhold til annullationssøgsmålet.
- 33 Retten har begået en fejl i den appellerede doms præmis 68 ved at fastslå, at forældelsesfristen begyndte at løbe på datoen for bankgarantiernes stillelse. Selv om erstatningssøgsmålet utvivlsomt kunne være anlagt på tidspunktet for garantiernes stillelse, da det tab, som var forvoldt på grund af cementbeslutningen, i princippet var sikkert på dette tidspunkt og kunne vurderes i sin helhed, begyndte forældelsesfristen først at løbe på det tidspunkt, hvor det økonomiske tab faktisk var indtrådt, dvs. i den foreliggende sag det tidspunkt, hvor omkostningerne til bankgarantien faktisk var begyndt at opstå. Uanset hvilken dato der lægges til grund, ligger dette tidspunkt i hvert fald lang tid før datoen for afsigelsen af cementdommen, som appellanten anser for forældelsesfristens begyndelsestidspunkt. Det første led af første anbringende må herefter forkastes.

Andet led om tabets vedvarende karakter

- 34 Det af appellanten påberåbte tab består af de beløb, selskabet har været forpligtet til at betale bankerne for stillelsen af garantierne. Som det fremgår af de aktstykker, der er fremlagt for Retten, og retsforhandlingerne ved denne, blev disse bankgarantier beregnet forholdsmæssigt efter det antal dage, hvor de var i kraft.
- 35 Tabets størrelse steg dermed i forhold til det forløbne antal dage. Følgelig er der ikke grundlag for appellants påstand om, at tabet indtrådte øjeblikkeligt og alene var begrænset til stillelsen af bankgarantierne. Retten har derfor med føje antaget i den appellerede doms præmis 69, at det af appellanten påberåbte tab havde karakter af et kontinuerligt tab. Følgelig må det første anbringendes andet led forkastes.

Tredje led vedrørende forældelsesfristens afbrydelse

- 36 Ifølge artikel 46 i Domstolens statut afbrydes forældelsen for erstatningskrav uden for kontraktforhold enten ved indgivelse af stævning til Domstolen eller ved, at den skadelidte forudgående gør sit krav gældende over for vedkommende institution i Fællesskabet. Da artikel 46 i Domstolens statut vedrører krav mod Fællesskabet, der støttes på ansvar uden for kontraktforhold, er den »stævning« i denne bestemmelses

forstand, der antages at afbryde forældelsen, en stævning, hvorved der rejses et erstatningskrav i medfør af artikel 288, stk. 2, EF. En stævning i et annullations-søgsmål kan derfor ikke anses for en »stævning«, der afbryder forældelsesfristen i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 46 i Domstolens statut. Det er derfor ikke korrekt, som appellanten hævder i det sidste led af sit første anbringende, at Retten har begået en retlig fejl ved at antage, at anlægget af annullations-søgsmålet ikke afbrød forældelsesfristen.

37 Det følger af det anførte, at det første anbringende i det hele må forkastes.

Det andet anbringende

Parternes argumenter

38 Appellanten har gjort gældende, at Retten har begået en retlig fejl ved at antage, at det er en forudsætning for, at Fællesskabet kan ifalde ansvar, at der foreligger en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten.

- 39 Ifølge appellanten gælder betingelsen om, at tilsidesættelsen skal være tilstrækkelig kvalificeret, kun i forbindelse med Fællesskabets lovgivningsvirksomhed. I den foreliggende sag rejses der erstatningskrav over for Fællesskabet i den retlige situation, som er opstået, efter at en individuel foranstaltning af administrativ karakter er blevet annulleret. Under disse omstændigheder kunne Retten ikke efter appellansens opfattelse med føje antage, at det var en betingelse for, at der opstod erstatningspligt, at der forelå en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse, idet det var tilstrækkeligt herfor, at der forelå et retsstridigt forhold.
- 40 Appellanten tilføjer, at betingelsen om en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse stilles i forbindelse med lovgivningsvirksomhed for at undgå massesøgsmål, som er mindre sandsynlige, når det er individuelle foranstaltninger, som er omtvistet, således som det er tilfældet her i sagen.
- 41 Subsidiært har appellanten opfordret Domstolen til at fastslå, at der i denne sag foreligger en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten. Til støtte herfor henviser appellanten til gældende retspraksis, hvorefter denne betingelse er opfyldt, når en institution åbenbart og groft har tilsidesat grænserne for sine skønsmålinger, idet en almindelig tilsidesættelse er tilstrækkelig, når denne skønsmåling er begrænset (jf. dom af 23.5.1996, sag C-5/94, Hedley Lomas, Sml. I, s. 2553). Efter appellansens opfattelse var Kommissionens skønsmåling i den foreliggende sag begrænset, hvilket støttes af den vurdering, Retten anlagde på dette punkt (jf. den appellerede doms præmis 100). Efter appellansens opfattelse har Retten imidlertid fejlagtigt taget hensyn til kompleksiteten af de faktiske omstændigheder og vanskelighederne ved anvendelsen af fællesskabsretten som grundlag for at antage, at der forelå en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse. Den nævnte retspraksis indeholder dog ikke noget holdepunkt for at basere den appellerede dom på sådanne betragtninger.

- 42 Endelig har appellanten gjort gældende, at de faktiske omstændigheder i sagen ikke var komplicerede for appellantens vedkommende, og at begrundelsen for cementdommens langvarighed var, at Kommissionen og Retten foretrak at forene forskellige konnekse sager frem for at afgøre sagen vedrørende selskaberne Alsen Breitenburg og Nordcement ved en særskilt dom.
- 43 Kommissionen har gjort gældende, at Retten med føje har antaget, at det er en betingelse, at der foreligger en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse.
- 44 Den anfører navnlig, at appellants sondring mellem generelle og individuelle retsakter er irrelevant. Ifølge Domstolens praksis er retsakternes karakter ikke et afgørende kriterium for bestemmelse af grænserne for institutionernes skønsbeføjelse (jf. dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291, præmis 40 og 42). Det er nødvendigt at vurdere situationen på tidspunktet for beslutningens vedtagelse for at bedømme skønsbeføjelsens udstrækning. Der skal altså tages hensyn til den særlige situation, Kommissionen befandt sig i på dette tidspunkt, og dermed til de faktiske omstændigheders kompleksitet og baggrunden for sagen. I øvrigt er det Kommissionens opfattelse, at appellants anbringende om, at de faktiske omstændigheder ikke var komplicerede, er et spørgsmål, der falder uden for Domstolens kompetence under en appelsag.
- 45 Subsidiært har Kommissionen gjort gældende, at vurderingen af de faktiske omstændigheders kompleksitet ikke kan begrænses til appellants situation alene,

men at der bør tages hensyn til den situation som helhed, der foranledigede Kommissionen til at vedtage cementbeslutningen.

Domstolens bemærkninger

⁴⁶ Det andet anbringende er opdelt i tre led.

Anbringendets første led, hvorefter Retten ikke kunne betragte det som en forudsætning, at der forelå en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten

⁴⁷ Der gælder flere betingelser for, at Fællesskabet kan ifalde ansvar uden for kontraktforhold. I tilfælde, hvor der foreligger en retsstridig juridisk foranstaltning, er en af betingelserne, at der er sket en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder. Hvad angår denne betingelse er det afgørende kriterium for at antage, at tilsidesættelsen af fællesskabsretten er tilstrækkelig kvalificeret, at den pågældende fællesskabsinstitution åbenbart og groft har overskredet grænserne for sin skønsbeføjelse. Såfremt den pågældende institution råder over et stærkt begrænset eller intet skøn, kan selve den omstændighed, at der er begået en overtrædelse af fællesskabsretten, være tilstrækkelig til, at der foreligger en kvalificeret tilsidesættelse (dommen i sagen Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, præmis 43 og 44).

- 48 Om en retsakt er generel eller individuel, er derfor ikke afgørende for, om der foreligger en kvalificeret tilsidesættelse (dommen i sagen Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, præmis 46, og dom af 10.7.2003, sag C-472/00 P, Kommissionen mod Fresh Marine, Sml. I, s. 7541, præmis 27).
- 49 Der kan derfor ikke gives appellanten medhold i anbringendet om, at kriteriet om, at der skal foreligge en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, kun finder anvendelse i forbindelse med Fællesskabets lovgivningsvirksomhed, og at det er udelukket at anvende kriteriet, når foranstaltningen er individuel, som det er tilfældet i den foreliggende sag. Retten kunne derfor ikke, som hævded af appellanten, begrænse sig til at fastslå, at der forelå et almindeligt retsstridigt forhold, men var forpligtet til at anvende kriteriet om en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse, således som Retten gjorde. Rettens dom er derfor ikke behæftet med en retlig fejl som følge af, at den anså det for nødvendigt at undersøge, om der i sagen forelå en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten. Følgelig må det andet anbringendes første led forkastes.

Anbringendets andet led om de kriterier, Retten har anvendt for at afgøre, om der foreligger en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten

- 50 I den ordning, Domstolen har udviklet vedrørende Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold, tages der navnlig hensyn til kompleksiteten af de forhold, der skal reguleres, vanskelighederne ved at anvende eller fortolke bestemmelserne og især rammerne for det skøn, som den, der har udstedt den anfægtede retsakt, råder over

(jf. dommen i sagen Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, præmis 40, og i sagen Kommissionen mod Fresh Marine, præmis 24).

- 51 I den appellerede dom har Retten ved efterprøvelsen af, om der var godtgjort at foreligge en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten, ikke blot taget hensyn til Kommissionens skøn, men også til kompleksiteten af de faktiske omstændigheder og vanskelighederne ved at anvende fællesskabsretten. De kriterier, Retten har anvendt ved efterprøvelsen af, om der foreligger en sådan tilsidesættelse af fællesskabsretten, er derfor ikke behæftet med en retlig fejl. Følgelig må det andet anbringendes andet led forkastes.

Anbringendets tredje led, hvorefter Domstolen subsidiært bør fastslå, at de faktiske omstændigheder i sagen ikke var komplicerede

- 52 Appellanten har fremført to argumenter til støtte for, at de faktiske omstændigheder ikke var komplicerede. For det første, at kompleksiteten af de forhold, Retten konstaterede, alene beroede på cementdommens langvarighed, som på sin side kun skyldes, at Retten ved denne dom besluttede at forene forskellige konnekse sager, selv om den uden vanskelighed kunne have afsagt en særskilt dom udelukkende vedrørende selskaberne Alsen Breitenburg og Nordciment.
- 53 Herom bemærkes, at Retten ikke, som hævdedet af sagsøgeren, fastslog i den appellerede dom, at de faktiske omstændigheder var komplicerede på grund af

cementdommens langvarighed. Det var på grundlag af omstændighederne som helhed i cementdommen, at Retten antog i den appellerede doms præmis 114, at Kommissionen stod over for forhold, der var vanskelige at regulere. Der er derfor ikke grundlag for appellants anbringende om, at Retten gjorde sig skyldig i en retlig fejl ved at konkludere, at de faktiske omstændigheder i sagen var komplekse på grund af cementdommens langvarighed, som ifølge appellanten alene skyldtes, at flere sager var forenet.

54 Hvad for det andet angår spørgsmålet, om de faktiske omstændigheder i sagen var komplekse, bemærkes, at det fremgår af artikel 225, stk. 1, andet afsnit, EF og artikel 58, stk. 1, i Domstolens statut, at appel er begrænset til retsspørgsmål.

55 Som anført ovenfor i den foreliggende doms præmis 50, kan der efter den erstatningsordning, som Domstolen har udviklet, navnlig tages hensyn til kompleksiteten af den sag, som Fællesskabers institutioner skal behandle. Spørgsmålet, om de faktiske omstændigheder i en erstatningssag havde en sådan kompleksitet, er et spørgsmål, der alene henhører under Rettens skøn, og som ikke kan behandles under en appelsag, medmindre de faktiske omstændigheder er forkert gengivet, hvilket ikke er gjort gældende i den foreliggende sag. Dette led af anbringendet kan derfor ikke antages til realitetsbehandling.

56 Da det andet anbringendes tredje led er delvis ubegrundet, og delvis må afvises, må anbringendet i det hele forkastes.

- 57 Det følger af det anførte, at appellanten ikke har kunnet bevise, at Retten har begået en retlig fejl ved at fastslå, at der ikke er begået en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af fællesskabsretten i den foreliggende sag, hvilket var en betingelse for, at Fællesskabet kunne ifalde ansvar uden for kontraktforhold. Da de gældende betingelser for, at Fællesskabet kan ifalde ansvar, er kumulative, er det anførte tilstrækkeligt til at forkaste appellen, uden at det er nødvendigt at behandle det tredje anbringende vedrørende årsagsforbindelsen mellem den adfærd, som Fællesskabet er kritiseret for, og det påberåbte tab.

Sagens omkostninger

- 58 Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 2, som ifølge artikel 118 finder anvendelse på appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da appellanten har tabt appelsagen, bør selskabet tilpligtes at betale sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Anden Afdeling):

- 1) Appellen forkastes.**

- 2) Holcim (Deutschland) AG betaler sagens omkostninger.**

Underskrifter

